

Med varme hilsninger
Christian Brand

113481

Förrädarens tro
Vidkun Quislings religiösa åskådning
av
Christian Brand

Subjektivt er han ikke forræder,
men objektivt er han det.
Johan Scharffenberg

Eivind Berg-
grau: Folk-
domen öva
förrädarna,
Stockholm
1945, sid 12.

"Ju grövre en förbrjytelse är, desto mindre väger de tankar, som vederbörande kan ha gjort sig. Det avgörande är vad som kan ha begåtts." (1) Orden är Eivind Berggraus, de är hämtade från hans skrift Folkdomen öva förrädarna en kristen motivering till. Retsoppgøret 4 efter 1945.

Ända blev det så, att just de anklagades motiv kom att spela en central roll. Det gäller inte minst i upp-
görelsens mest spektakulära rättegång, den mot Vidkun Quisling själv.

Det var oundvilligt att det blev så. Vidkun Quisling var en av Norges mest begåvade officerare, en av Nasens betrodde medhjälpare, en glödande nationalist. Under en period före kriget var han dessutom krigsminister. Nu stod denne man inför rätta som landsförrädare. Detta var "gätan Quisling."

Rättegångsreferaten innehåller emellertid flera led-
trådar till gätans lösning. Redan i advokat Henrik Berghs försvarstal 5 september 1945 finns antydningar, som pekar mot att Quislings handlingssätt hade en religiös bakgrund (2). Advokat Bergh påpekar redan i sin inledning, att det i rättsalen inte fanns "et eneste menneske, som deler den tiltaltes oppfatning og synsmåte" og som han har følt seg kallet og forfælte." (3) Bl.a. refereras advokaten ett opublicerat verk av Quisling, Universismen, där han beskriver sin åskådning (4), som publicerades tillsammans med Maria Quislings Dagsbok 1980. Vidkun Quisling hade den uppfattningen, att den stora världskrisen innerst inne var av religiös art (5).

2. Quisling-
Saken,
Oslo 1945
s. 133ff.

3. A.a. s. 133.

4. A.a. s. 134.

5. A.a. s. 143

Det fanns hos Quisling själv ett betydande mått av palibitoförakt. Han säger: "Jeg var fylt av daa-"

* Advokat Bergh hade tillgång till hela verket (ibid.)
& i sammanfattning

6.A.a.s. 151

men var for seg, men som ikke var skikket til å styre mitt fedreland." (6) Samtidig var han overtygget om at han sjåk hadde de gæver han saknade hos andre. Han beskriver en utveckling: "Jeg begynte å forstå hva det ville si å styre et folk, og jeg søkte å legge min gærning slik an, at jeg kunne være med på å lede mitt folk." (7) Man kan, som åltagaren, tolke dette som maktsjuka. Man frågan är om inte Quisling sjålu har rätt, når han beskriver det som ett kallt sandductand av religiöst slag: "Man må si hva man vil, men det varentanke som besjdet meg att man skulle gjøre Guds vilje, og jeg har aldri hatt noe annet motiv for alt hva jeg har gjort i mitt liv." (8) Det kan naturligtvis vara så som det ofte är, att kalltsemeductande blandas med maktsbegär. Men det tycks ändå inte gå att komma undan, att det hos Quisling finns ett genuint och integrerat religiöst drag, och är det så, då måste det vara ångslåget att forstå vad för slags religiositet det är, som haft så ödemåttade följder.

7.A.a. s. 149.

8. A.a. s. 149.

En aspekt är att Quisling sågs sin politiska gærning insatt i en världshistorisk utveckling, där det tredje riket hade en viktig plats: "Bak den nye tid som brø seg fram låg det også en religiøs omvæltning." (9)

9.A.a.s. 153

Det är uppenbarligen Rosenbergs ideologi Quisling tänker på. En som tidigt sågs konsekvenserne av Quislings förbindelse med Rosenberg var Eivind Berggrav. Det var tekniskt som förbådade "den sålve framtidsutsikten att Norge dravs in i livsskjædningens kampen." (10). Quislings livsskjædning råides redan i hans nyårstal 1941, där han bl.a. yttrade: "Det är

10. Berggrav: Mark og, Stockholm 1945.

Aa s. 205 ödes-tron. Det är om man så vill, den gamla nordiska
ödes-tron, som står upp mot tron på Jesu Kristi Fader.
Det kan vara värt att lägga märke till, att det förkrist-
hedniska präglade Quislings hem, Gimle, Gimle är f.ö.
Vår littera- det namn som i Voluspæ ges den nya konung människornas
r. s. I. 68. shall få efter Ragnarök (12). Förutom gallesmärken och
Quislings andra germaniska symboler finns på Gimle ett stort
antalet avbildningar av Napoleon (13). Kristna symboler, hedda
eller konstföremål finns däremot inte redovisade.

När Quisling talar om att "göra Guds vilja
är det alltså denna ödestro eller försynstro, som
bildar bakgrunden. Det är så han beskriver det han
har studerat utlagad för: "... jag menar, att jeg har været et
redskap i forsynets hånd til å redde Norge fra den
største ulykke som kunne ramme landet, nemlig
å bli krigsskueplass mellom de krigførende stør-
makter." (14)

I sitt slutanförande sammanfattar Quisling just de
religiösa aspekterna han vill lägga på sin insats, och
här kommer han in på ett för honom centralt begrepp:
nämligen Guds rike. Han säger: "For meg er politikk en
handling i den historiske utviklings-tjeneste til beste
for sitt eget folk og for å fremme det Gudsrike
på jorden, som Kristus kom for å grunnlegge." (15).

Vad Quisling avser med Guds rike blir inte särskilt
utfört här. Men vi bör lägga märke till att han menar
att Kristus kom för att grundlägga ett Gudsrike
och att den historiska utvecklingen för
fram mot detta rike. Det är också nära till hands
att anta att Quisling menar att det Tredje riket och
dess religiösa omvälvning var steg i den historiska

6Aa 192

Quisling återkommer till Gudsrikes-tanken i sitt försvarstal i Högsåta Domstolen. Han säger: "Vi oplever en stor tid, da gudriket er i ferd med å bygge fram på jorden. Det tales om at Luds rike er hinsides. Men det er under skapelse et gudsrike også her. Marxismen snakker om et gudsrike: her på jord. Men det er et materialistisk rike. Jeg mener at det vil komme et beändet gudsrike i kjærlighet mellom mennesker og folk. Jeg har sagt til Himmlen at den tyske nasjonaltistiske stat var materialistisk. Men jeg mener at jeg har arbeidet med et åndeligt gudsrike som mål" (16). Det kan tynges forstående, at Quisling säger sig haer i en stor tid, när Gudsrikedet bygges fram, på jorden. Det er gitt under og NS-staten bygges i gøtten. Men vi bør minnes den store betydelse utvekkingsstanken har for Quisling. Den historiska utvekkelsen gir devalert videre, även om människor lider nedslag; så har den sannolikt tjänt. Denna utveckling har han utvald tjäna med sin politiska insats: "Politikern er et middel i en høyere tjeneste, historiens, Luds." (17) Vi legger här märke till hur Quisling gammannställen historien og Lud. Man skulle kunne uttrykke det så: historien, ödet, förgynen og Lud är för Quisling ett og dessamma. Denna tolkning sköds av det ordbruket Dr Leiknam gav om Quislings religiositet. Dr Leiknam hade deltagit i den rättspsykiatriska undersökningen av Quisling. Han säger om den åtalade: "Han er religiöst anlagt - har dannet seg en egen religiös oppfattning av nærmest panteistisk karakter og som måner at Gud er i akt. Quisling mener nok også at Gud kan oppleves direkte av et menneske. Men intet, tydelig

7Aa 5.192.

slutshypotes art. Hans gudsbegreppelse er nærmest
så: Quisling var en utpräglet teoretisk begyngning, og se
var hans religiøsitet også framførelse teoretisk ^{semantikk} ^{uttrykk} ^{id}
~~en protest~~ ~~en~~ personlig.

Vi skall omleilid stavnst ämn något vid Quislings
Cunderbestemte. Cunds rike var för honom, som redan
nämnts, något som skulle förverkligas här på jorden.
Det var något som bröt fram alltså under historiens
gång, som utvecklingens mål. I försvarstalet inför Högs
Domstolen får vi ett ytterligare drag: Cunds rike är ett
andligt rike. Det tycks rimligt att anta, att Quisling
här påverats av den liberalteologiska synen på
Cunds rike som ett själigt-religiöst ideal som
skall förverkligas i samhällslivet,

19. Aa s. 193 "et beändet gudsrike i lyaktigt
mellan människan og folk" (A)

Det material vi hittills arbetat med är huvudsakligen
hämtat från 1915. Det är naturligtvis möjligt att

Quisling under fängenskapen bearbetat friggställningarna,
så att han gett den religiöse aspekten en innebörd,
som den inte haft tidigare. I så fall ^{han} ^{var} ^{det} ^{efter}.

handskonstruktioner vi här sökt analysere. Nyden
till gatan Quisling måste då sökas på annat håll.

Ett tecken på att Quisling verkligen gav större vikt åt
det religiöse under fängenskapstidens senare del är att
han i försvarstalet i Högssta Domstolen är en
utförlig vad gäller Cunderikes-teorien.

Men det är också möjligt att den religiöse aspektens
administratore er av myndighet till gatan Quisling. En
vitnesbörd i den rättsningen har Håkan Meyer godt.

Dr. Håkon
Meyer: Et
annet
år 1936
x
och politiskt

Oliva omständigheter förde honom till samarbete med Quisling, som ju hade en helt annan bakgrund. Han säger: "Quisling var ingen matsjyle, ordginnert tyrann. Han var en idealist som trodd, det skulle falle i hans lodd å gi Norge tilbake dets tapte nasjonale frihet og des fordrums storhet. Men det er meningsløst å fremstille ham som en gau, som ikke visste hva han gjorde. Han var naiv, men ikke dum. Hans forståelse og kunnskap var helt ekstraordinær, selv om han var en man med mangelfull virkelighetsorientering." (200) Meyer beskriver vår Quislings idealism som drivkraften i hans handlande. Det är juft denne idealism i dess rådgörse aspekt, som vi förut stått på, gärdrikt som ett sedigt-^x rådgörst ideal. Meyer visar också på en annan viktis del av Quislings personlighet, hans nationalism. Det enda tillfälle under rättegången, när en annans ord väckte gäripunkt hos Quisling, var när advokat Bergs beavne hans förhållande till hembygden. Slutligen ger Håkon Meyer huvudorsaken till den katastrofala utgången Quislings politiske insats fick: hans förstående varslighetsrikt. Redan en yllig blick på NS-staten gör tald om ett andigt gärdrikt i världens förhållande - men Quisling tycks ha varit så ensidigt teoretiskt ladd att den konturte varsligheten hade mycket begränsad möjlighet att påverka honom.

Advokat Bergs ger i sin slutplädöring en gammalfattning av Quislings syn på sig själv: "Overbevist som han er om at det eneste virkelige håp for en fremadskridende utvikling av folket samfundet

organiserare i liv og tanke, ønsker han å vie hele sin
kraft for dette arbeid, som alltid har vært hans
saker.

Møyste interesse" (91) Det är ett vunderligt bevis
for Vidunners Quislings kristande kontakt med verk-
ligheten att han på allvar trodde att han skulle bli
frihånd, som framgår av advarsel Bergs ord. Han hadde
till försvarsadvokaten lämnat ett utlåt till ansökan
om föräktjänsten Fyresdal, hans fars församling.

Han ter sig då den reformerade kristendoms, ett vilken
Quisling vill vga sigt liv? Vi har redan stött på
måga drag: ödestro, utvecklingsstanke, det jordiske
guderrike som ett sedigt-religiöst ideal, älskad-
ningens starkt intellektuella och teoretiska prägel.

Quisling efterlämnade ett stort filosofiskt verk,
Universium. Under fängelsetiden gjorde han ett utdrag
av huvudkapitlarna i detta verk, som han tillägnade
hustrun, Maria Quisling. Det är detta utdrag, som
har publicerats tillsammans med Maria Quislings
dagbok och efterlämnade papper.

Quislings strävan är att skapa en enhet av tro och
vetanda. Det är en enhet där också drag från teosofi
och indisk religionitet kommer in. Då och då slår
det evangeliska-lutherska arvet igenom, som när Quisling
talar om tro och goda gärningar (92). Men huvudpunkterna
i hans åskådning är utvecklingsläran och gudsriks-
tanen, som tidigare nämnts. Det är alltså rimligt
att anta att Quisling var starkt påverkad av den
liberala teologi som levning och efter skildskriftens
myg av de vildade lärtsarna i Nord-Europa.

Quisling utgår - liksom Carters - från själslivets
(93). Summan av alla undertänkan är universium

.. Maria

visning
. 168.

Quisling kan säga, att universum är Gud själv (25). Det är kollektiva gudsmåttandet är gudsrikt (26). Det är alltid närvarande i partistiska gudsord vi finner hos Quisling. Gud är alltså närvarande och är men icke allsmäktig (27). Verkligheten är präglad av ja, beror på motståndspått undan ont och gott (28). De onde verkar i universum är - liksom Gud - eviga och alltså närvarande (28). Det ondas makt är ännu större, men han alltså undas till något gott (29). När Quisling talar om synden märks hans värdighet-litiska bakgrund alla stannar: "Av sig selv kan mennesket nok erkynde de gudomelige verk og foretalle på godt og onde (loven). Men synden, selvisheten, det å handle mot guddomens vilje, den kan ikke overvinne og se sig selv" (30) Han har märkt vi också avstånd till den avgjorda tron. För den är Gud aldrig gudom utan vår käraste himmelske fader. Han Quislings gudom är partistisk och aristokratisk. Skillnaden blir ännu starkare, när Quisling förklarar: "Til det (at overvinne) me det ha hjelp overfra, av de guddomelige verkene" (31) Universet, ha set og oplevet Gud (Gudsrikt) (31) Vi nämnde tidigare Quisling's ödes-tro. Guds vilja och ord är för honom ett och det samma. Han omfattar en utpräglat determinism: "Utviklingen er bestemt ... Å tro på skilsmått (eller Guds vilje) ... betyr tingenes nødvendighet" (32). I ett mer sjuvikt fyller också försvaret reflekterat han över sig till. Kan det ha blivit ansvaret? Han svarar själv: "For det som er skedd, er skedd med nødvendighet for at det skal oppfylles, som er sagt til å være" (33) Determinismen är avgörande för att

25. A. ind. 26 Aa 166. 27 Aa 173. 28. Aa 168. 18 Aa 169. 29 Aa 170, 171. 0. Aa 180. 31. ind. 32. Aa 174. 33. Aa 177.

3. Lars

innehåller: uttrycket "Förvärdaren som han blivit den han är en liberal motståndsbil

konsumtions-ekonomist i det uttrycket 1/87, s. 25

H. A. a. 34

in det positiva; Lars Antarkron han

uttrycket det så: "Förvärdaren som han blivit den han är en liberal är därför att han trodde att det enda vi kan göra inför borgerligheten är att bli tvungna att hjälpa oss för den, om vi se att säga hjälpa den på tvärs." (33). Men detta är bara den ene sidan av Quislings ärsdröm, den

"missförstådda hegemonismen" för att vara med Sartre (34). Quisling var inte bara den som hjälpte sig för oändligt många och säkte göra det värsta

måliga av en omöjlig situation - som Saeculus i Danmark. Det är otvivelaktigt också så, att Quisling säg: det historiska slutet Andersens framförhand, framförallt i Tredje rikets uppgång. Det som Quisling

Quisling är inte tron på ett väntat och meningsfullt öde, utan den innerliga att utvecklingen obönhörligt går fram emot Andersens seger. Därför är inte Quisling bara en passiv kalllaborator utan en aktiv. NS-staten

är inte bara ett försök att göra det värsta möjliga av det omöjliga, utan det är en aktiv strävan att med Tysklands hjälp genomföra det som inte kunde uppnås på parlamentarisk väg i mellankrigstidens

34:1 Okänd

s. 8.

Norge (34:1) I själva verket är utvecklingstanken mynnad till att förstå Quislings ärsdröm. Den är mynnad till att förstå den religiösa revolution som ser walken. I den skall Gamla Testamentet (utan Paulus) uteläsa

från de heliga skrifterna, Nya Testamentet skall bli det gamla och det skall skapas ett nytt, universellt testamentet om Andersens på förden (34)

Andersens för när andligt och materielle, religion och vetenskap, stat och kyrka (35). Utvecklingen

Mera utveckling: 1/84

15. 1/164

genomträngs och behärskar det materiella. Det är hos Quisling inte fråga om en utveckling av universum utan en utveckling från universum, by universum är -

6. Aa s. 165

And (36). När människan utvecklas från det sinnligt-materiella över själmedvetandet till gudsnedvetande blir hon "fri som del av det gudomliga, det absoluta."

7. A. l. bid.

8. Aa s. 168

(37). Därför kan Quisling säga, att materien i "dypeste grunn (må) ha en moralisk karakter" (38), vilket gör att utvecklingen tar sig som ett materiens själföverlevande. Det är uppenbart att Quisling här arbetar med tankestoff från en romantisk historiesyn; Grundtvig beskriver historien som "et Guddomligt Experiment, der viser hvordan Aand og Støv kan gjenmentrengs hinanden og forklares i en fælles Guddomlig Bevidsthed." (39) Quisling omfattar fullt ut darwinismen, men han tänker sig att utvecklingens avgörande inslag, mutationerna, påverkas av kraftvägar från universum, där de nya formerna redan finns. Det är alltså mutationerna som för Quisling är det avgörande, inte kampen för tillvaron, "the survival of the fittest", som för Darwin och nazismen.

26.
 texter: Dan
 riksdag
 Ansökan
 s. 88.

bilaga
 s. 11

6
 A. Marie
 Quisling:
 Dagbok
 s. 176f.

7
 S. Quisling-
 saken s. 130.

~~Utvecklingen från enat Andersinet tar sig för Quisling konkret politisk gestalt. Andersinet på jorden betyder en organiserad politisk enhet av jordens alla folk och stater/och av kärnan i denna är Europas märke (46). Quisling beskriver hur han ville arbeta för ett sådant enat Europa. Det ger en annan aspekt av det maktbegär som allagaren i rättgängen finner hos Quisling (47). Makt är Quisling en bas att arbeta för sina politiska ideal. Idealismen är, annorlunda uttryckt, drivkraften i hans vilja till makt. Här tycks det~~

Quisling som en ynklig, otillförlig, lögnaktig förrädare och fränhåller honom idealism. När man tar del av Quislings egen argumentation i rätten om hans filosofiska uttalande, - blir det istället klart, att det myckelst var ynklighet, otillförlighet och lögnaktighet som gjorde honom till förrädare utom just - idealismen. Att utlågarna inte ser detta beror sannolikt på att idealism och idealitet för honom var positivt laddade ord. Man bedömer man det så, att det är idealismen som är Quislings drivkraft, då öppnar sig en helt ny uppgift. Det är en omvärdering av idealismen.

Quislings polemiska uttalande mot kristendomen riktar sig mot tron att det hinsides riket är målet (44). Det är mycket avgjort så för Quisling, att målet är Gudsriket på jorden och det i konkret politisk gestalt. Det rör sig alltså inte enbart om ett andligt Gudsrike som skall genomgå folkskalet, utan om ett politiskt världsrike, en världsfederation (45)

44. Mars.
Quisling:
Dagbok
s. 180

45. AA 189

Quisling talar emellertid inte bara om Gudsriket som ett politiskt mål. Han kan också säga: "Gudsriket på jorden består av de människor, som er nådd från till gudsbevidsthed." (48) Det innebär dock ingen motsättning till tanken på det politiska gudsriket, om man nämligen har det evolutionistiska grundsynen klar för sig: "Gudsriket växer också fram av jorden som människors av den materiella kroppens utveckling." (49) Gudsriket är nu inte i sin fulla utveckling, men när det segroat kommer gudsmedvetandet att ha präglat alla och mäjligheten enande i en världsfederation (50).

48. Aa s. 170,
ib s. 140.

49. Aa s. 171.

50. Ibid.

"Vor oppgave er å grunnlegge og utbygge Gudsriket på Jorden som en del, en ny ledning av det himmelske rike... Dette er det nye evangelium." (55)

Quislings åskildring har några egenartade inslag, som möjligen kan förklaras som ett inflytande från teosofin. Det är föreställningen om återföddelse och om andra bebodda himladröppor. Båda dessa inslag är emellertid inordnade i evolutionistiska lednings-åskildringen.

Människans utveckling mot gudsmedvetande sker under jordlivet, och många jordiska existenser ger alltså större utveckling (52). På ett liknande sätt förhåller det sig med Quislings föreställning om andra bebodda himladröppor, där han tänker sig att utvecklingen gått mycket längre eller nått fulländningen (53). Det är också möjligt att utvecklingen på en av dessa himladröppor kan ta en diabolisk riktning, vilket leder till förintelse (54). Det finns en förbindelse mellan himladröpporna som gör att gudsriket på jorden tämligen befruktas också andra delar av universum (55)

Vilken plats har då Kristus i Quislings åskildring? Quisling säger: "Det är Kristus som möjliggjorde Gudsrikets danning på Jorden och han symboliserar detta." (56) Orsaken är, enligt Quisling, att utvecklingen på jorden inte kan komma till stånd enbart genom själoutveckling; därför "måtte den guddommande impuls komma ovanfra." (57) Kristus är alltså ett inflöde av gudomlig kraft, som sätter igång evolutionen här emot gudsriket. Detta sätt att tala om Kristus vittnar om släktskap med antroposofin. "Kristus eller Kristussymbolen" är en inkarnation av det gudomliga och uppfyllsden av Guds vilja (58). Quisling framhåller

51 Aa s. 173

52 Aa s. 166, 169, 174, 191.

53. Aa sid. 163. tillägg nedan.

54. Aa sid. 164.

55. A. a. sid. 174 ifr. s. 184.

56 Aa. s. 167.

57. A. a. s. 167, ifr. s. 185.

58 A. a. s. 168, 178.

*tillägg till not 53: Quisling publicerade redan 1919 en broschyr: ämnet. Quisling - saken sid. 135.

B. A. a.
189

Stiftelsen Norsk Okkupasjonshistorie, 2014

ligger rotet på Jorden og symbolet på det kammende
gudsrike." (58) Den första delen av denna
sats kan tyckas stå nära kyrkoläran, men bakgrunden är
här, liksom alltid hos Quisting, det evolutionistiska
grundmönstret: And är "universum, och universum ut-
vecklas från materia till andlighet eller gudsmedvetande.
Höjdpunkten i denna utveckling är det fullkomnade guds-
riket. Detta förblir tankeslaggrunden också när Quisting
säger: "Kristus anskueliggjør også den fullekomne
hengivelse i Guds vilje. And som offer sig selv, den full-
komne rettferdighet. Han blir dømt til døden som
gudsbespøtter og forbryter. Kommer fra And og
vender tilbake til And. Er ett med And." (59) Också
här ser vi hur det symboliska dominerar i Quisting
syn på Kristus. Kristus är för honom framförallt
symbolen för gudsriket (60). Allra tydligast blir detta
när Quisting talar om madonnabilden och korsot, där
madonnabilden symboliserar hur jorden föder gudsriket -
- d.v.s. evolutionen - medan korsot symboliserar
inkarnationen (61). När Quisting talar om nattvarden
träder också det symboliska fram: "Blodet er symbolet
for sjelen. Blodet er sjelen. Således forstås ~~et~~ en bedre
betydningen av Kristi død. Hans spel ble utgjødt for
mange (for å skape Gudsriket) til syndens forletelse
(og til forbannelse for jødefolket). Drink alle derau.
Ti dette er mit pantsblod. Ved å nyde den i nat-
verdshallen frembrakte ven gjøres en delaktig i
Kristi sjel, i Gudsriket." (62) Gudsriket är, som vi
erinnrar oss, utvecklingens höjdpunkt, när gudsmedvetandet
genombräyer materien och sambandet är det en jordst-
politisk verklighet, en världsfederation. Quisting menar

59.

1bid.

60. A a
sid 181.

61. A. a.
s. 185.

62. A. a. s. 171

Vi ser här åter hur trossatsar i kyrkoläran får ett helt nytt innehåll genom att sättas in i ett nytt sammanhang.

Det symboliska draget i Quislings sätt att se på Kristus gör ^{den} opersonlig. Detta är ett drag som stämmer väl överens med Quislings partistiska föreställningsvärld. Det finns i de publicerade handlingarna något som vittnar om ett personligt förhållande till Jesus. Allt är inordnat i det evolutionistiska schemat, där gudsriket är huvordet. Vi erinrar oss här rättspsykiatern Dr Don Leihuams omdöme: "Hans gudsopplevelse er nærmest

3 Quisling av intellektuell art." (63)
den s. 185.

Det finns ett egendomligt drag i Quislings bibelanvändning, som kan verka förvirrande. Han har nämligen en benägenhet att använda ord om Kristus med tillämpning på sig själv. Han skriver: "Jeg mente i Norge å legge grunnsteinen til dette (Gudsriket på jorden - verdensriket) og har også lagt den, selv om utviklingen artar sig anderledes enn håpet av mange. Den sten som byggingemennene forhester, den er blitt en hjørnestein." (64)

tillägg

Han talar om det han uppfattat som sin kallelse: "Det var min oppgave å bringe denne nye religiøse verdenstanke og å legge grunnen til & virkeliggjøre den. Og det var mit stadige streben å løse det slik at mit værste folk kunne gripe denne tanke og virkeliggjøre den. For det folk som blir bærer av den nye verdensanskuelse skal være fremtidens folk." (65) Quisling anspelar här ^{sannsligt} på Kristi ord: "Jerusalem... Hur ofte har jag villet samle dine barn, så som häran

t. Marco
Quisling
s. 171. Quisling
för här Po.
s. 22, Helt.
s. 42, Helt.
s. 10.

A. a. s. 178

6. A. a. s.
188. Quisting
ospelar frá
Kristi ord
1. Jan. 14: 2

67.
nd.

Har inte velat" (Matt. 9:37) Till Maria skriver han:
"Tro först på Gud og hans styrkelse, bli lyfte av hans
Ånd og kraft. Og la ingen tull røkke dig. Tro på Gud og
tro på meg" (66). Hela Quisting's Bibol-läsning är insatt
i det Sammanhang som utgöres av utredningens
med deas mål i gudsritet på jorden. Till Maria skriver
han:
Les og les opp igjen og opp igjen. Det
ny testamente, og det vil bli en for deg mer og mer
hvordes vår oppgave er & virkingsgjøre Gudsritet på
jorden." (67) Läsningen av Nya Testamentet tjäner
alltså för Quisting främst som en bekräftelse på
hans egen åsikt och hans arbete för det
andligt-politiska världssittet som för honom framstår
som Guds rike.

Hur skall man då förklara, att Quisting använder
Kristus-ord på sig själv? Upptäckte han sig som
en frälsare? Om man har mytologians Kristus-tes som
bakgrund måste man svara nej. Det finns inga sådana
antydningar. Dr Leivnans uttalande beträffar denna
slutsats. Men Quisting's egen Kristus-uppfattning kan
ge en förståelse av hans Bibol-användning. För Quisting
är Kristus symbolen för gudsritet, på samma
gång som han är gudsritet, d.v.s. gudsmedvetandets
höjdpunkt. Quisting uppfattade sig själv som ett redskap
för ja, en grundläggare av gudsritet på jorden, både
som följnare av den religiösa revolutionen och som
politiker. Det är detta som gör att han om sig själv
kan använda Kristus-ord; det sätter närliggan för
Quisting på en Kristus som är en det jordiska guds-
ritets symbol.
Vi har sett, att det är evolutionismen, som är

läran är för honom det avgörande beviset mot tron på ett hinsides himmelrike; den är också utgångspunkten för hans egen filosofi: "Det er utviklingslaeren i videste forstand som hullkaster denne opfatning og med nødvendighet fører til det universistiske laere..." (68).

Det kan vara skäl att stanna något inför frågan om arten av Quislings tro. Vi har sett hos honom en panteistisk gudsuppfattning och en symbolisk Kristusbild. Båda dragen stärker Dr. Leihvams bedömning, att Quislings gudsupplärelse närmast är av intellektuell art. Nu är det emellertid rimligt att anta, att Quisling inte varit helt öppen inför rättspsykiatern. Situationen har

inte uppmuntrat Quisling att öppna sitt inre. I det manuskript, där han sammanfattat sin filosofi, är det av naturliga skäl det teoretiska, inte det personliga, som står i förgrunden. Vi kan därför inte avgöra frågan enbart med utgångspunkt från Dr. Leihvams omdöme och det filosofiska veddet.

Brevet till Maria Quisling bör däremot ge en bättre inblick i det personliga hos Quisling, inte minst som förhållandet mellan makarna präglas av djup kärlek.

Här märker man omedelbart att den teoretiska åskådningen har djup personlig giltighet. Några dagar före avrättningen skriver han: "Marie, Tro at jeg lever, at jeg kalles till Gud for der å tjene ham, at jeg alltid er hos deg, at vi møtes igjen ansikt til ansikt, i Himlen og på jorden, likesom vi før var sammen i tilvaerdse efter tilvaerdse..." (69) Här får återfödelsen en personlig betydelse: Vidkun och Maria är evigt förenade, i reinkarnation efter reinkarnation. Gång på

5. A. a. sid.
80.

1 A a sid.

... kan råde deg til er å gi deg helt og betingelsesløst
over i Guds varetekt... Derfor tro på Gud! Tro på
Gud! Suggester deg selv ved å gjenta det.

Det kan du trygt gjøre, for Gud er den største
virkelighet av alle, det virkeligste og sikreste av alle.
(70). I Quistlings råd om sjalusuggestion till tro finns
säkerligen en personlig erfarenhet, och längre fram i
gamla boken återkommer han till ^{ny} troas centralpunkt:
gudsriket på jorden. Vi erinner oss om hur han råder Marie
att gång på gång läsa Nya Testamentet för att bli klar
över uppgiften att bygga gudsriket på jorden (71). Och så
här syns det finnas en personlig erfarenhet bakom och
ett inslag av sjalusuggestion. Man kanske ser av
uttrycket det så: tron har en stark viljemässig prägel.

Quistling vill tro på den religiösa revolutionens evange-
lium på jorden. De Leikvams ord om att
Quistlings gudsupplädelse är närmast intellektuell både
inte hela verkligheten, det är också fråga om en stark
viljemässig tro. De ständigt återkommande
uppmaningarna till gudstöröstan i fängelsebrevet
kan få en betydning av denna viljemässighet. Ser man
det så, tar de sig som en del av den trons själo-
suggestion, som Quistling uppmannar Maria till.

Ångrade sig Quistling någonsin? Vad gäller handlingarna
under kriget är hans inställning ensartad: han är
oskyldig: "Jag er urettferdig og oskyldig dømt." (72) När
det gäller förhållandet till Maria är det annorlunda. Han
skriver: "Døm meg derfor ikke. Tilgi alt." (73)

*

Vilken betydelse har Vidkun Quistlings religiösa åsikt-
ning för bedömningen av hans handlingar 1940-45?

70. A. a.
sid. 59, 117.
sid. 188, 191,
61, 58 f., 57.

71. A. a.
s. 188

72. A. a.
sid. 88.
73. A. a.
sid. 88

styggare:
viddom
. 19.
5.
n skyg
skm s. 148.

26. A. 9.
s. 133-141

27. a.
s. 147-152.

3. Marie
skm s.
. 50

(Eivind Bergsro)

- Man kan här gå på olika linjer:
1. Det oerhörda i korsett gör motiven ointressanta. (74)
 2. Quisling är en svag, äressig, lögnaktig, maktglad person (ärligaren, advokat Annas Schibde) (Quislings idealism saknar betydelse(78).
 3. Quisling är en gäta;
han är en man som får de bästa ordarna om i en övertygad idealist - och samtidigt gör han sig skyldig till allvarliga brott (försvarsadvokaten, Henrik Berth).
Här står idealismen och föräderligt oförmedlat rids (i vid åld. Quisling blir därmed en splittrad personlighet.
 4. Quisling är ingen gäta utan en man som hel- hjärtat offerat sig för att rädda sitt land (Quislings eget försvarstal). Quisling skriker del idealistiskt i bakgrunden och vill främsta som den som gjort det bästa möjliga av det omöjliga (77).
 5. Quisling är en stor man och idealist som offerat sig för sitt folk (Maria Quisling i bross till general Ruge). (78) Här är idealismen drivkraften till gån-ningen, som främstär som en offer.
 6. Idealismen var drivkraften i föräderiet. Det är den linje, som förespråkars här. Följer man ärligaren linje blir offeret många faktiskt oförklarliga: det är orimligt att en svag, äressig, lögnaktig och yttlig person skulle kunna göra de insatser Vidun. Quisling gjorde till sammans med Nansen i Rygsland. Lihassä är berömt till Marie Quisling knappast skiljona av en så mindervärdig och hållningslös person. Försvarsadvokatens linje, gäta Quisling, för i sin hänsynens till att se Quisling som en splittrad och ansvarig personlighet. Den rätts-psykiatriska undersökningen stöder inte en sådan lösning. (79). Quislings egen linje att skrika den filo-softaste - religiösa åskådningen i bakgrunden och framtälla sig som kollaboratör - som

Scavenius eller Pétain-gör att hela hans arbete är omformna det norske samhället till en NS-stat bli förlorad. Maria Quislings linge lämna åt sidan då oförklarad. Objektiva landförräderi som föreläs i en med Quislings kamp 9 april 1940.

Ser man det därmed så att idealismen är drivkraften i föräderiet faller dessa fel på plats. De positiva sidorna i Quislings handlingar och lösnings är fullt natur-liga för en person med idealistisk livshållning. Idealismen förlorar också det stora verktygsverket, som uppmaningen förbjöd Quislings politiska handlingar. Men han emina om Håkon Meyers ord: "Han var en idealist... Han var en man med mangelfull vittelseförmåga." (80). Idealismen och det historiska verktygsverket är intellektuellt man kunde bli förräder.

Is otvivelaktigt var det så, att Quisling ses handla som utvecklingssteg mot gudsriket på jorden, utmat Europa och en annan värld genomträngd av gudsmedvetande. Kuppen 1940 var inte bara en försök att rädda Norge under meningslös blod. utgjord. Quisling ville ha makt, visste sig kallat att leda sitt folk, inte för sin egen skull, utan för idealens. Hans NS-stat skulle bli grundstenen i gudsriket på jorden. Det var hans tro. Därför blev han förräder. Övaldismen. De Johan Schanthonys formulerade det så i ett samtal med Maria Quisling: "Subjektivet är han inte förräder, men objektivet är han det." (81)

*

Inför Retsoppgjøret och dödsdomen mot Quisling skrev Erling Bergsraa: "Du grövre en förtärlig är, desto mindre väger de tankar, som vedrörande han

32. Berg - ha gjort sig. Det avgörande är vad som kan ha begåtts,
 gram. Bok. (82). Berggron avser att dansk sats skall ha juridisk
 domän giltighet, sannolikt också moralisk. Däremot kan
 den knappast ha litterär eller historisk giltighet,
 inte heller teologisk. När den rättsliga domän är föllid
 är det diktarens, historikerns och teologens uppgift
 att göra svar på frågan varför detta löste sig? Dess-
 tunda sig så. Vilka var de innersta motiven? Dess
 frågor har inte såvart konstnärligt eller historiskt
 intresse. Svaren blir också till varningssignaler inför
 tendenser i samtida och framtida. Den varningssignalen
 gäller i fallet Quisling just idealismen. Det är tärvärt,
 att det i hela världslitteraturen knappast ges någon
 gestalt som så visat idealismens föödande kraft
 som Ibsons Carago Wahl. Men den gestalten hade
 sannolikt inte någons utveckelt för sig i den upprä-
 dade eller befrielse av sig.

Källor och litteratur

- Quisling-Saken - Samlet rettsreferat med forord av
1. r. sakfører Trygve de Lange, Hamar 1945
- Maria Quisling: Dagbok og andre offentligte papirer, redigert
av Østen Barmann, Oslo 1980
- Lars Gustafsson: För en liberal motståndsetik;
Marknadsekonomisk tidskrift 1/1987.
- Regin Prenter: Den kirkelige ansvarsloos - En indførelse
i N.F.S. Grundtvigs folkelige og kristelige grundtanker,
Christianofeld 1983
- Bernt T. Oftestad: Den norske kyrkelskampen, Häfte for 3
for Kirke og Teologi 1983
- Eivind Berggrav: Klar kamp, Stockholm 1945
- Eivind Berggrav: Folkdomen over forældene, Stockholm
1948
- Håkon Meyer: Et annet syn, Oslo 1982
- Rolf Hillman m.fl.: Vår litteratur, Stockholm 1959